

Rádiójegyzet helyett

Ilia Mihálynak, Szegedre

Kedves Tanár úr,

tudom, hogy nagyon régen jelentkeztem, és igazán nem szép dolog egy rádióműsor nyomán frissíteni az emlékezetemet: nézd már, hiszen én is Ilia Mihály tanítványa voltam. Majdnem tíz évvel ezelőtt volt az, amikor a szűkös, és roppant rendetlen folyóiratokkal, könyvekkel, jegyzetekkel főlhíntett bölcsészkar docensi szobába zsúfolódtunk, a négyes csoport, és szemináriumot játszottunk a Tanár úr vezetésével, hogy megtudjuk, amit tudni érdemes volt akkoriban: ki ír ma olvasható prózát e honban, ki képvisel progresszív költészeti irányt fel nem kent szerzőink közül, kinek az esszéi érnek meg több misét is. Nos, éppen pont ezeket a líterátorokat nem okíthatták a magyar középiskolákban. Mi még tanároknak készültünk. A szakirodalmat és szépirodalmat sem tudtuk volna elolvasni a Tanár úr nélkül, könyvtárban mindenesetre nem tartottak belőlük. Ott volt az a mulatságos eset egyik, akkor még ifjú költőnk indexen lévő szociografikus riportkönyvével, annak is a kéziratával. Nagy titokban, egy éjszakára kaptuk meg a Tanár úr közvetítésével. És még ennek az átvirrasztott éjjelnek is híre ment, másnap lóhalálában kellett visszazármatatni a négyszáz oldalas művet. Amit azóta kiadtak hivatalosan. Annýira persze nem irodalom, mint pikáns. De akkor! És a Tanár úr szándéka szerint adott arra, hogy a közeljövő gimnáziumi magyar tanárai elmondhassák: hogy legálább harangozni hallottak a Szerzőkről. Meg arról, hogy a magyar nyelvű irodalomművelés nem ér határt Battonyánál, Biharkeresztesnél, Rédcésnél, Rábafüzesnél, Parassapusztánál. Az úgynevezett határainkon túli magyar irodalom, amíg az egyetemi képzésben csak a bölcsészkar falain kívül megírtatható „speciális kollégium” képeben kaphatott helyet, mit tesz isten, ma dédelgetett kedvenceink közé tartozik, nemcsak tananyagként. Mintha ezer éve lett volna az a tilosban járás, amikor azt kellett himnünk, hogy szentségörést követünk el, ha elolvassuk Méray Tibor müncheni kiadású, Nagy Imréről szóló könyvét, vagy Kovács Imre emlékiratait, Szász Béla Minden kényszer nélkül című memoárját, Koestler: Sötétség délben-jét. Ezeket a műveket ma snassz nem ismerni. És ezeket mind-mind a Tanár úr adta a kezünkbe. Akiknek lehetőségük nyílt – tegyem hozzá, szerencsére – át vagy feje tetejéről a talpára állítani az irodalmi értékrendet (is), azok, ha az egyszerű szimpatizánsokra akarnak gondolni országfordító-nagy munkájuk közben, akkor ránk is gondolhatnak (megengedő). És miért? A Tanár úr miatt.

Igen, indulatból verem most az írógépet, ami talán nem helyes. De annyi év után a minap a Tanár úr hangja szólt hozzám a rádió Gondolat-jel című műsorából. (A riportert volt egyetemi csoporttársam.) A riport arról szólt, hogy a Tanár úr és munkássága nem kell az új – és nemcsak irodalompolitikának. Egyiknek túl népies – másiknak túl kozmopolita. A szerkesztő maga így vezeti fel a blokkot: „Kedves hallgatóm, tudósítást hallanak a manapság legnépszerűbb helyről: két szék között a pad alól.” A rádió előtt állva, vasárnap délelőtt lévén, éppen főzés közben, görcsbe ránduló gyomorral, megvilágosodhattam: aki a helyén tartja az értékeket, nem használható propagandisztikus célokra, nem lehet belőle mozgalmi zászlót kigöngyölni.

En meg hiába biztosítom a Tanár urat, hogy ne tessék ezen szomorkodni, nem érdemlik, hálátlanok, meg hogy hallottam már közelmúltbeli magyar politikusióriást duzzogni, hogy ő már akkor, amikor ezek még sehol... Mit ér az én vigasztalásom? Saját magunkkal csak nem hozakodhatom elő: mi itt vagyunk, ne tessék ezzel se törődni, meg azzal se, hogy az, aki szintén éveket ült ama dolgozószobában, és szívta magába az felnevelő világszemléletet, most országgyűlési képviselőként a feleségét, küldi a telefonhoz, mert sok dolga van, amikor a Tanár úr felhívja. Éppen akkor.

Az érdemesebb inkább megjegyezni, amit Göncz Árpád mond – igaz, késői órák a televízióban – szintén egy tanítvány, ma napilap-főszerkesztő gyengéd provokálására. Azt mondja, hogy „amit a Tanár úr nem tud a magyar irodalomról, azt nem érdemes tudni.”

Zalaegerszeg nagyon messze van a Szegedtől. És még egy csomó város, ahol a Tanár úr tanítványai tesznek-vésznek, dolgoznak holmi értelmiségies életben. Igyekszem romantikus íz nélkül mondani: ezek az emberek, ha találkoznak, azonnal felismerik egymást. Komolyan.

Aggudalomra semmi ok

Szeretettel:

ARANY HORVÁTH ZSUZSA

Egy öreg csavargó és a Biblia

Ki hinné: lassan egy évtizede már, hogy Szikora Robi kiszállt a nyolcvanas évek sztár csapatából, a Hungáriából, hogy megalakítsa az R-GO zenekart. Robi, aki zeneszerző, szövegíró, dobos és a rockszínpadok sugárhajtású repülőgépe, néhány napja egy új cím is megilleti: művészeti vezető!

– Szikora Róbert, a Rákóczi Hang-lemezkiadó művészeti vezetője. Nagyon komolyan hangzik. Rányomatod a névjegyedre is?

– Á, dehogyl! Utálom a sznob dolgokat. Csak arról van szó, hogy nem árt, ha egy öreg csavargó kicsit beledumál a dolgokba, és azt mondja – természetesen csak a fiataloknak –, hogy a lemezre mindig kell egy sláger is, a borító ilyen legyen vagy olyan... szóval értem...

– Ha ennyi évig sikeresen talpon maradtál, akkor biztosan tudod, hogy ennek mi a titka, bár, hogy öreg csavargó lennél, azt kétfel, hiszen most is bebizonyítottad a pop-rockzenét évek óta temető károgó szakvarjúknak, hogy el lehet még indulni turnéba...

– Mélyen gázi alatt el lehet... De hidd el: nem mi vagyunk drágák, hanem a technika, a szállítás. De azért istennek hála, az R-GO zenekarnak még megy a szekere!

– Gondolom ez nagyrészt az Angyalbörben sorozat zenéjének is köszönhető.

– Annak is. De annak ellenére, hogy ősszel még megjelenik egy lemezünk Mi újság olajbogycok címmel, azért ezt az Angyalbörben dolgot befejeztük. Nem vagyunk mi „Angyalbörben zenekar”, és nem akarjuk, hogy beskatulyázzanak.

– Az előbb azt mondta: „istennek hála”. És tudom, hogy ez nálad nem csak szófordulat...

– Tényleg nem. Vallásosan élek, minden napomat reggel a templomban kezdem. Megtisztulok.

– Netán később a zenében is megjelenik mindez?

– Már megjelent, hiszen a Mire gondolsz katonában van egy Szent Agoston-idézet, ami így kezdődik: „Uram ne hagyj, hogy az öröm kivesszen belőlem”. A novemberre tervezett R-GO lemezen pedig lesz egy dal, amelyben megírom, hogyan találkoztam a Bibliával.

– És hogyan?

– Tudod, olvastam én a Bibliát, de 22 éves koromban eléggé unalmasnak találtam. Aztán egyszer a kertben felejttem a könyvet, és a szél úgy lobogtatta a lapjait, mintha valami gyönyörű galamb volna. Éreztem, hogy ez egy üzenet, és éreztem, hogy akkor kerültem nagyon közel Istenhez.

– Gondolom, örülsz, hogy jön a pápa...

– Igen, és a budapesti misére mindenképpen kimegyek!

TRENCSÉNYI ZOLTÁN

Református művészet Magyarországon

Akadhat, akinek meglepő a cím. Nem is a hol?, hanem a mi. A szélesebb közvéleményben elterjedt hiedelem szerint a puritán egyház hívei a „faragott képek” elleni makacsságukkal csupasz csarnokokban, képromboló dühvel átalakított épületekben dicsérik az Urat. Hogy mennyire nem így van, arra bizonyíték az Officina Nova kiadásában megjelent, dr. Takács Géza által a legszebbeknek tartott református egyházművészeti alkotások gyűjteménye. Az „Uram, hajlékodat, szeretem háza-dat...” szoltárt idéző címmel közreadott kötet e sorok íróját, azaz reformátusnak keresztelt személyt is meglepi színeivel, népi eredetű gazdagságával.

Legkorábban református templomok úgy keletkeztek, hogy maguk a hívek váltak a reformált hit elfogadóivá, megvallóivá, s ezért tették alkalmassá a XVI. század közepén a jóval korábban épült templomokat istentiszteleti célokra. Ez jobbra a szöszék középre kerülésével, az úrasztala hasonló elhelyezésével járt, valamint azon feleslegesnek ítélt díszítmenyek eltávolításával, amelyek Isten és a lélek helyett magukra vonhatták a hívők figyelmét. Az istentiszteleti hely az első teljes magyar Szentírást adott Vizsoly templomának felirata szerint mára nem való: „Miért állsz itt, ha nem imádkozol, inkább menj ki!” Ugyanakkor több helységben, például Csarodán is, megőrizték a XIII. századi freskókat, amelyeken Jézus Krisztus, sőt: szentek is láthatók. Mondhantánk: ettől még nem református épületek, festmények ezek! A belső tér kialakítása, a berendezés, a kegytárgyak után templomépítészetéről csak akkor lehet említést tenni, ha egy-egy háborús csapás után jobbra a török megengedte a renoválást, különben a Habsburg-uralom évszázadokig korlátozta azt. A belső díszítést jobbra festőasztalosok végezték, mint a dunántúli Szenna templomában Nagy Pál Balázs. Táblás karszati mellvédjéről, feljárójáról, mennyezetdíszítő figurális ábráiról egyszerű reprodukciókat találhatunk a kötetben. Úgy tűnik, a reformáció hazánkban csak addig küzdött a képi ábrázolások ellen, amíg azok megvallott hitigazságainak meggyökerezését látszottak veszélyeztetni, ellenben a hívek szépség iránti igényének nem tudott, talán nem is akart ellenállni. Szép, de sajnos nem magyarországi példája ennek a bánfihunyadi templombelső: ott a kalotaszegi hímezés eredeti pompájában született újjá, hogy lengyel látogatók, akik közül a falusiak ősei elszármaztak, ne botránkozzanak meg a csupán az épület architektúrájával kifejeződő teremtett szépségen, hiszen nem ilyesmire szoktak sem külföldön, sem itthon a római katolikusok. A puritanizmus és az esztétikum néha valóban ütközött egymással, Zubogyon – mint Takács Géza írja – a helyi vallás győzelmekor elásták a templommal egyidős, XIV. századi misekegyhelyt – de nem semmisítették meg! – s a 1581-től egyszerű ezüst-poharat használtak úrvacsoraszűzskor. Cserépedényeket erre a célra az 1562-es debreceni zsinat engedélyezt. Az úrasztali kelyhek, poharak, tálak, kanták és terítők – egykori mesterek remekei – az egyházhoz való ragaszkodást, a személyes hűséget, de a sorsverte falusi, mezővárosi magyarok díszítőkedvét is mutatják maig, nekünk is.

A történelmi megpróbáltatások okai annak, hogy a bemutatott templomok vagy jobbra XV. század előttiak, vagy az 1781-es türelmi rendelet után épültek. Kivétel alig akad, nem került be az albumba Szegedről kép és adat, Szamoskér igen modern építészeti remeke – amely öskeresztény jelképre, a halra utal – egyedül e szádzból.

Az előző évszázad páratlan érdekessége a római katolikus gróf Keglevich által Szilvásváradon építtetett templom, melyet – az egri érsekkel támadt nézeteltérése okán – a reformátusoknak adott, kiíratván a klasszicista homlokzatra a szoltár sorait: „Szegényüljenek meg mind a faragott képek szolgálói!”

Nos, az ember esendő, kegyes cselekedete sem mentes némi gyarlóságtól, gyengeségtől, kivagyiságtól. Így van ezzel a recenzens is. Kételyei vannak afelől, hogy Vámosoroszi első földesurai valóban a honfoglaló Orosz család tagjai voltak, mint azt a szerző állítja. 895 táján jóformán még csak Oleg és kísérete nevezhette Rusznak, Orosznak magát és változékony határu, igen vegyes etnikumú földjét. Alattvalói aligha sejtették, hogy majdan egy néppé, nagy néppé válnak. Orosznak a Kárpát-medence északkeleti részére betelepült ruténeket neveztek, s bár e hon az ő hazájukká is vált, érkezésüket maguk sem nevezték honfoglalásnak. Foglалás ugyan adódott később, de azt a történetet Jozsif Visszarionovics Sztalin írta...

Tiszacécsé kapcsán a fentihez hasonló, a témához alig tartozó félreinformációt olvashatunk, miszerint Móricz Zsigmond Debrecenben és Sárospatakon végezte felsőbb iskoláit. Az író középiskolát végzett, majd egy fél évig tanult a debreceni teológián, a jogi tanulmányokból is megelégedett félévnyivel, más volt az ő útja, más az egyeteme, főiskolája.

Az Abaúj megyei Tornakápolna templomának berendezését, mint nevezetességet, fontos látnivalót említi a szerző, ám képet a nem különösebben feltűnő épületegészéről közöl.

A fotókról elismeréssel szólhatunk, Hapák József, aki mások illusztrálta képeivel a szerző könyvét (pl.: Bibliai jelképek a magyar református egyházművészetben – Bp. 1986.), most társszerzővé vált. Különösen szépen fényképezte az egyházközségek finomművű pecsétnyomóit, a színes, festett templombelsőket.

Az említett jelképtár belső hivatkozásaiából tudjuk, hogy e szép album bevezetőjének írója, a képmagyarázatok szerzője igen alapos ismerője az egyház történetének, művészetének, jelképeinek. E tudományágakból természetesen csak korlátozott mennyiségben kerülhetnek információk az egyházművészeti alkotásokból ízelítő adó albumba. Tízoldalás bevezető tanulmány tájékoztat a „magyar vallásnak” is nevezett kálvinizmus hazai történetéről, majd egy-egy templom, műtárgy bemutatása kapcsán juthatunk sajátos, csak e felekezet díszítő-művészetére, szimbólumaira vonatkozó ismeretekhez. Talán szó eshetett volna a Mózes-szék funkciójáról, egy pelikánábrázolás melletti magyarázat is tovább gazdagította volna az olvasókat, érdeklődőket, a pusztán gyönyörködni vágyó ateistákat, vallástalanokat, más hitűeket.

A kötet rendeltetése: felmutatni a hazai református művészet legjellemzőbb alkotásait, tükrözve bennük népünk alkotókedvét, teremtő s az egyház megírtó erejét. A Varga Dezső tervezésében megvalósított kiadvány minden bizonnyal a Református Világtalálkozó alkalmával került kiadásra, ám a III. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus szegedi vendégei számára szintén szép, értékes ajándéknak ígérkezik, s természetesen számíthat a hazai könyvkedvelők érdeklődő megbecsülésére is.

PAPI LÁSZLÓ

MEGŐRÖKÍTETT HIDAK.

Kosta Róralia újsegedi
földtára Névviládról –
Rozó sol meghit, jobbra
családja tagjait s rokon
fiatalokat ábrázoló festménye
Rozót – néhány lendületes
grafika is elővillant. A
lombos-bujos, gyögyvizeiről
és téglaváráról nevezetes
Nisváros hidjairól Névvilá-
tel: a törökvilágban is lé-
tező Bards-hidról, a
Kapas-hidról, a bolhives
hidról.

„Hidak sorsa az égen
mondta, csendes szemlélődé-
semet érezvén a művészi,
Magyar-fjula, Szent-Római-
Német-fjula neves lánya.
-Azóta Londonban is járhat
e hidak. Szerelvény

